

Pakeliamas darbas ir senstanti darbo jėga

Santrauka

Įvadas

Kokioms sąlygoms esant darbas išlieka pakeliamas visą gyvenimą ir skatina ilgesnį darbingą amžių? Ar darbas pakeliamas priklauso nuo vienu metu vykstančios, iš dalies prieštaringos darbo sąlygų ir aktyvių gyventojų demografinės raidos. Pakeliamo darbo sąvoka paremta ne tik vyresnio amžiaus žmonių darbo kokybės tyrimais, bet ir tyrimais, kuriuose nagrinėjama, kokią įtaką darbo kokybę turi visoms amžiaus grupėms. Šiame tyrime remiamasi penktojo Europos darbo sąlygų tyrimo duomenų analize ir nagrinėjami penki darbo aspektai, kurie yra esminiai, norint suprasti, kas yra pakeliamas darbas:

- darbo sąlygos;
- fizinė ir psichologinė sveikata;
- saviraiškos aspektas darbe;
- darbo ir poilsio laiko derinimas;
- socialinės ir ekonominės sąlygos.

Politinės aplinkybės

Europos politikoje, visų pirma Europos užimtumo strategijose, jau seniai keliamas vyresnių žmonių aktyvumo klausimas. Šiam klausimui daugiausia dėmesio skiriama ir paskutinėje strategijoje „Europa 2020“. Jis buvo vienas iš trijų Europos vyresnių žmonių aktyvumo ir kartų solidarumo metų (2012 m.) ramsčių. Kalbant apie būtinybę didinti vyresnio amžiaus darbuotojų užimtumą, dabar keliami kiekybiškai apibrėžti tikslai: išlaikyti darbe 55–64 metų žmones ir padidinti darbo rinką paliekančių žmonių amžių. Vis dėlto visi šiuo metu sutinka, kad šių tikslų pasiekti neįmanoma, jei gerokai nepagerės darbo sąlygos.

Pagrindinės išvados

Tam tikrų darbo ypatybių poveikis

Darbo sąlygos. Su amžiumi mažėja darbuotojų, dirbančių naktinį ir pamaininį darbą, ir dideliu tempu turinčių dirbti darbuotojų dalis. Skirtumai tarp amžiaus grupių, atliekančių didelės fizinės įtampos darbą (pavyzdžiui, susijusį su skausminga kūno padėtimi ir didelės įtampos darbo aplinka), yra nedideli.

Darbo ir poilsio laiko derinimas. Su amžiumi darosi sunkiau pasiekti darbo ir gyvenimo pusiausvyrą, ypač kai žmogui sueina 50 ir vėliau. Moterims labai sumažėja galimybių pakeisti įprastą darbo grafiką ir atsiprašyti iš darbo dėl asmeninių priežasčių; vyrams darosi daug sunkiau derinti darbą ir privatų gyvenimą.

Saviraiškos aspektas darbe. Vyresni nei 50 metų darbuotojai skundžiasi tuo, kad turi mažiau galimybių mokytis ir lankyti kursus. Jie sulaukia mažiau paramos iš kolegų ir vadovų. Suprastėjusiomis darbo perspektyvomis visų pirma skundžiasi vyrai. Vis dėlto yra ir tokių vyresnio amžiaus darbuotojų, kurie teigia turintys daugiau kūrybinės laisvės darbe ir galimybių įgyvendinti savo idėjas.

Socialinės ir ekonominės sąlygos. Apie 40 proc. 55–54 metų amžiaus moterų ir 10 proc. to paties amžiaus vyrų dirba ne visą darbo laiką, ir tai yra šiek tiek daugiau nei 50–54 metų amžiaus grupėje. Tarp vyresnių nei 50 metų žmonių 10 proc. vyrų ir 15 proc. moterų dirba pagal terminuotą darbo sutartį, o ketvirtadalis tokių asmenų yra esamoje organizacijoje išdirbę mažiau nei penkerius metus. Darbo neužtikrintumo jausmas moterims didėja įžengus į penktąjį dešimtmetį, o vyrams – nuo 45 iki 49 metų ir nuo 50 iki 54 metų.

Atliekant statikos duomenų analizę, išryškėja aštuoni pagrindiniai nepakeliamo darbo rodikliai: pamaininis arba naktinis darbas, varginanti arba skausminga kūno padėtis, darbas esant griežtiems laiko terminams, menka galimybė derinti darbą su kitais įsipareigojimais, menka kūrybinė laisvė darbe, menka

socialinė parama darbe, prastos karjeros perspektyvos ir darbo neužtikrintumas.

Sveikata, gerovė ir pasitenkinimas

- Sveikatos problemų, kaip antai nugaros skausmai, nemiga, didėja nuo 40 iki 60 metų, bet dirbančių vyresnių nei 60 metų asmenų nusiskundimų sveikata mažėja (nors taip galbūt yra dėl to, kad prastesnės sveikatos darbuotojai darbo rinką jau būna palikę).
- Didžiausias nepasitenkinimas darbo sąlygomis jaučiamas 45–54 metų amžiaus grupėje, labiau – tarp mažiau kvalifikuotų darbuotojų ir vidutinės kvalifikacijos darbuotojų, dirbančių rankų darba.
- Tam tikros darbo ypatybės statistiškai yra susijusios su prastėjančia darbuotojų sveikata 40–60 metų gyvenimo tarpsnyje: kai sunku suderinti darbo valandas su kitais įsipareigojimais, skausminga kūno padėtis, prastos karjeros perspektyvos ir menka socialinė parama (ypač vyrams).
- 50–59 metų amžiaus grupėje ypač prastai savo sveikatos būklę įvertina rankų darbą dirbantys ir žemą kvalifikaciją turintys darbuotojai. Pagrindiniai fiziniai ir psichologiniai sutrikimus lemiantys veiksniai – skausminga kūno padėtis, netinkamos darbo valandos, griežti terminai ir prastos karjeros perspektyvos.

Požiūris į darbą po 50

- Daugiausia vyrų ir moterų, teigiančių, kad darbas kenkia jų sveikatai, yra 50–54 metų amžiaus grupėje. Ypač daug tokių asmenų tarp vadovų ir aukštos kvalifikacijos specialistų 50–54 ir 55–59 metų amžiaus grupėse bei tarp tokių profesijų moterų.
- Pagrindinės priežastys, dėl kurių 50–59 metų amžiaus darbuotojai mano, kad darbas kenkia jų sveikatai ir kelia jai pavojų, yra skausminga kūno padėtis, pamaininis ir naktinis darbas ir prasta darbo ir gyvenimo pusiausvyra.
- Trečdalis 50–54 metų darbuotojų mano, kad negalės arba nenorėtų dirbti tą patį darbą iki 60 metų. Tokia nuostata dažnesnė tarp vidutinės kvalifikacijos rankų darbą dirbančių (55 proc.) ir mažos kvalifikacijos reikalaujančių darbą dirbančių (54 proc.) moterų. Taip vyrų taip galvojančiųjų procentas yra mažesnis – 17 proc. vyrų vadovų ir aukštos kvalifikacijos specialistų, ir 25 proc. vidutinės kvalifikacijos specialistų.
- Priežastys, dėl kurių darbuotojas mano, kad negalės dirbti tame pačiame darbe iki 60 metų, tai – skausminga kūno padėtis, prasta darbo ir gyvenimo pusiausvyra, jaučiamas darbo neužtikrintumas ir prastos perspektyvos kilti karjeros laiptais.

- Apie 29 proc. 50–59 metų amžiaus darbuotojų norėtų dirbti trumpesnes darbo valandas nei dirba dabar. Tokių darbuotojų procentas didesnis tarp aukštą kvalifikaciją turinčių darbuotojų.
- Pagrindinės priežastys, dėl kurių darbuotojas norėtų dirbti trumpesnes darbo valandas, yra šios: prasta darbo ir gyvenimo pusiausvyra, menka socialinė parama darbe ir skausminga kūno padėtis.

Šalių palyginimas

- Lyginant šalis matyti, kad kai kuriose šalyse darbo sąlygas vyresnio amžiaus darbuotojai vertina kaip nepakeliamas. Tokiose šalyse užimtumo rodikliai labai sumažėja nuo 45 iki 49 metų amžiaus. 50 metų ir vyresni darbuotojai dažnai teigia, kad yra nepatenkinti darbo sąlygomis, ir darbo sąlygos tokiose šalyse yra sunkesnės nei kitur.

Politikos orientyrai

Vykstant demografinėi raidai ir kintant darbo organizavimo būdams, kai kurie kažkada vyresnio amžiaus darbuotojus nuo skausmingų darbo sąlygų saugoję mechanizmai, matyt, nusilpo. Todėl, senstant darbo jėgai, būtina atkreipti dėmesį į darbo organizavimą.

Vyresnio amžiaus darbuotojai nuolat nurodo tas pačias priežastis, dėl kurių jiems darbas atrodo nepakeliamas – skausminga padėtis, prasta darbo ir gyvenimo pusiausvyra ir prastos karjeros perspektyvos. Dėl pirmosios priežasties būtina imtis priemonių sveikatos ir saugos reguliavimo, ergonomikos ir užduočių paskirstymo srityse, kitas dvi priežastis gali padėti pašalinti žmogiškųjų išteklių valdymo, įmonės organizavimo ir lankstumo priemonės.

Skirtingų profesijų grupės skirtingai vertina darbo pakeliamumą. Šiame tyrime akcentuojami veiksniai, turintys įtakos darbo nepakeliamumui ne tik tarp mažos ir vidutinės kvalifikacijos rankų darbą dirbančių darbuotojų, bet ir tarp aukštos kvalifikacijos dirbančiųjų. Ši problema ypač aktuali aukštos kvalifikacijos specialistėms ir vadovaujantį darbą dirbančioms moterims. Tai rodo, kad darbo nepakeliamumo problemą reikia spręsti diferencijuotai, atsižvelgiant į įvairių profesijų žmonių poreikius.

Motyvai, skatinantys neišeiti iš darbo, priklauso ne tik nuo šiamo tyrime analizuotų kintamųjų, bet ir nuo įvairių nacionalinių socialinių, politinių ir institucinių modelių, kaip antai pajamų paskirstymo, pensijų ir mokesčių sistemų.

Papildoma informacija

Ataskaita „Sustainable work and the ageing workforce“ („Pakeliamas darbas ir senstanti darbo jėga“), skelbiama adresu www.eurofound.europa.eu/publications/htmlfiles/ef1266.htm

Daugiau informacijos kreipkitės į tyrimų vadovą Jorge Cabrítą adresu jca@eurofound.europa.eu